

'Vertel bestuurders en politici welke waarden in het waterdomein in het geding zijn'

M

DENKER DES VADERLANDS
MARJAN SLOB:

'De watersector mag zich moreel best wat actiever opstellen'

De politiek kan een voorbeeld nemen aan de watersector, betoogt Marjan Slob. Want daar wordt tenminste nagedacht over waarden. Tijdens het laatste Deltacongres nam de filosoof, essayist en Denker des Vaderlands het begrip solidariteit onder de loep. "Als je weet dat je op een risicovolle plek woont en in de positie bent om jezelf te beschermen tegen het water, dan moet je dat ook doen. Anders ben je een zwartrijder in ons solidariteitssysteem."

TEKST DORINE VAN KESTEREN | FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

Angenaam verrast was Marjan Slob toen ze tien jaar geleden de voor haar onbekende waterwereld betrad. De staf van de Deltacommissaris had haar gevraagd om mee te denken over de basiswaarden van het Deltaprogramma. "Het trof me dat deze mensen de toekomst van Nederland stevig voor ogen hebben. Het is hun taak om te zorgen voor waterveiligheid en voldoende zoetwater voor iedereen. Ze weten dat het klimaat verandert, maar niet precies hoe en wanneer, waardoor de voorspellingen over de zeespiegelstijging sterk uiteenlopen. En dus maken zij beleid dat plaats biedt aan voortschrijdend inzicht. Bijvoorbeeld: niet overinvesteren in een loeidure dijk die ons land onder alle omstandigheden droog houdt, maar dijken aanleggen die gemakkelijk kunnen worden versterkt als latere klimaatmodellen daartoe aanleiding geven." In een tijd waarin de overheid – al dan niet terecht – onder vuur ligt, vindt Slob het hartverwarmend en geruststellend dat deze ambtenaren zo zorgvuldig bezig zijn met de publieke zaak. "Hun blik is intrinsiek democratisch. Ze staan voor de opgave om ons land waterveilig te houden, maar als je het volplemt met gigantische betonnen waterwerken, dan leg je de toekomst vast. Zowel qua fysieke ruimte als qua financiën. Daarom proberen onze waterbeheerders beslissruimte te laten aan de generaties die na ons komen, zodat zij Nederland straks volgens hun voorkeuren kunnen inrichten. Het inzicht dat andere mensen andere waarden kunnen hebben en het recht hebben daarnaar te leven – dat is het wezen van democratie."

Heeft u iets met water?

"Ik ben opgegroeid in de Alblaswaard, in de polder, met wieden die weerspiegelend worden in het water. Wij hadden een heel vocabulaire om alle watervormen te kunnen benoemen: de vliet, de sloot, de rivier, de wieden – kolkgaatjes –, de greppel... Ik woonde in Giessenburg, een dorpie aan de Giessen. Dat riviertje is verknoot met allerlei kinderherinneringen. Het was er altijd, en kabbelde vredig en lieflijk. Maar het gevaar van water kende ik ook. Ik hoorde verhalen van kinderen die verdronken in de Merwede of een sloot. En mijn opa vertelde dat het water bij de Watersnoodramp tot aan het dijke voor zijn huis kwam. Inmiddels woon ik niet meer aan het water, maar het is geen abstractie in mijn leven. Zoals iedereen die iets probeert te snappen van de wereld, als ik regelmatig gaat bij klimaatverandering en de zeespiegelstijging. Wat gebeurt er als de ijskappen van de Noordpool of Antarctica gaan smelten? >

H2O

H2O | NR 1 FEBRUARI 2024

10 |

'Gevolg van meer ruimtelijke krapte is dat irritatie, verzet en agressie in de samenleving toenemen'

De gevolgen daarvan treden misschien niet op tijdens mijn leven, maar wel tijdens dat van mijn dochter. Dat besef beïnvloedt mijn dagelijkse beslissingen over consumptie. Ik wil mijn levenswijze zo min mogelijk een probleem laten zijn voor het klimaat."

Uw toespraak op het Deltacongres ging over solidariteit, naast flexibiliteit en duurzaamheid van de waarden van het Deltaprogramma.

"Solidariteit is een historisch belangrijke en herkenbare waarde in het waterdomein, maar het valt me op dat vaak niet wordt gespecificeerd wie solidair moet zijn met wie, en wanneer, en waarom. Wat is solidair gedrag in een concrete situatie? En om die vraag gaat het, daar zitten de problemen, want dan kun je niet vaak bijeen en iedereen tevreden houden. In mijn verhaal heb ik ingezoomd op twee overstromingen: in Pakistan in 2022 en in Limburg in 2021. Als medemens herkende ik het leed van beide groepen, maar ik voelde mij meer verbonden met het lot van de Limburgers. Niet omdat zij harder waren getroffen – integendeel – maar omdat zij nabijder zijn dan de Pakistani."

Het hemd is nader dan de rok. Drupt dit wel als criterium voor solidariteit?

"Filosofisch is het inderdaad niet zo gemakkelijk te verantwoorden, want waarom zou je de behoefte van de ene mens stellen boven die van de andere? Maar het is wel een reëel criterium. De Limburgers horen bij mijn groep: ik ken er mensen, ik kom er weleens, we delen een land en een systeem van belastingen, rechten en plichten. Het is te verdienen dat je voor je eigen groep beter wilt zorgen dan voor die hele mensheid, dat je voor je eigen kind, familieleden of

'Onder de verkiezingsuitslag ligt een onbeholpen schreeuw van mensen die het niet meer aankunnen'

'Het is hartstikke zonde dat waterprofessionals beschroomd zijn om te laten zien dat zij niet alleen technische kennis hebben'

andere intimi het meeste over hebt. Dat is een fact of life, en niet immoreel of slecht. Het is juist goed om te weten dat je voor sommige mensen extra belangrijk bent. Dat geeft abstracte liefde een naam en een gezicht."

U wierp ook de vraag op hoe je solidair bent met de mensen die tientallen jaren na jou leven.

"De waterwereld is hierbij een lichtend voorbeeld, aangezien daar 50 tot 100 jaar vooruitgekeken wordt. Economische modellen daarentegen stoppen vaak met het berekenen van profijt na een jaar of veertig. Investerings die pas na die tijd renderen, worden niet meegenomen. Verder zijn onze bestuurlijke arrangementen gebaseerd op een soort contractdenken: alsol mensen voortdurend contracten aangaan met de overheid, bedrijven of medeburgers, en hun contractpartner ter verantwoording kunnen roepen als de afspraak niet of slecht wordt nagekomen. Maar dat werkt niet voor toekomstige generaties, die niet hier en nu aanwezig zijn. Om het plat te zeggen: zij kunnen ons niet terugpakken, van hen hebben we niets te vrezen. Willen we werkelijk rechtehoeden aan hun belangen, dan moeten we dus af van dat contractdenken. Laten we in plaats daarvan een beroep doen op ons voorstellingsvermogen, ons ten diepste proberen in te denken dat er mensen na ons komen, die andere ideeën hebben over een goed leven en een mooi landschap. En hen dat ook gunnen."

Het Deltaprogramma gaat uit van de stelling dat alle Nederlanders worden geacht solidair te zijn met landgenoten die serieus te kampen hebben met het water. Door klimaatverandering komt die solidariteit onder druk te staan, verwacht u.

"De grote onzekerheden rond het klimaat maken dat de overheid niet langer kan garanderen dat alle Neder-

landers onder alle omstandigheden waterveilig zijn en voldoende zoetwater hebben. Bovendien is het in een onzekere, kwetsbare situatie nodig dat mensen leren en handelen. Er is een verband tussen solidariteit en kennis. Mensen die worden getroffen door onvoorziene waterproblemen, kunnen op meer solidariteit rekenen dan mensen die zichzelf hadden kunnen beschermen. Als je weet dat je op een risicovolle plek woont en in de positie bent om daar iets aan te doen, moet je dat ook doen. Laat je het maar een beetje op z'n beloop en vertrouw je op de bescherming van de overheid onder artikel 21 van de Grondwet, dan ben je een zwartrijder in ons solidariteitssysteem. En dat zullen we op termijn niet meer van elkaar pikken."

Hoe ver gaat dat? Moet iedereen maar verkassen die in een uiterwaarde woont?

"Laat ik even advocaat van de duivel zijn en het scherp stellen: ik denk het wel. Ik heb weinig sympathie voor mensen die wilens en wetens op zulke locaties een stukje grond kopen, een huis neerzetten en denken: Als het water komt, dan dien ik wel een schadeclaim in bij de overheid. Maar ook mensen die daar al heel lang wonen, moeten er rekening mee houden dat ze ooit te horen krijgen dat hun woonplek de gemeenschap te veel gaat kosten. Dat hoeft niet hard, gemeen en rücksichtsloos, mensen moeten de tijd krijgen om te rouwen en er moeten compensatieregelingen komen, maar dat de overheid dit op een zeker moment zegt, vind ik niet vreemd. Of eigenlijk zelfs zelfloos."

Het nieuwe Leitmotiv bij de ruimtelijke inrichting is dat 'water en bodem sturend' moeten zijn. Ook hier worden u ellende.

"Dit wil in ieder geval zeggen dat er nog meer ruimtelijke krapte zal ontstaan in Nederland. Bijvoorbeeld omdat er extra ruimte nodig is voor waterberging >

H2O

H2O | NR 1 FEBRUARI 2024

12 | MARJAN SLOB

of omdat het grondwaterpeil stijgt en landbouw en woningbouw op sommige plekken onmogelijk worden. Het gevoel is dat irritatie, verzet en agressie in de samenleving toenemen. Terwijl daaronder verdriet zit, verdriet om de bedreiging van de vertrouwde manier van leven. Daarom is het zo belangrijk dat de overheid zich empathisch opstelt. Mensen verdienen erkenning voor hun verknochtheid aan hun leefomgeving en hun grond, voor de rouw om de teloorgang van alles wat ze kennen."

Mensen verlangen terug naar een tijd waarin er nog geen klimaatproblemen waren, vluchtelingen nog ver weg woonden, analyses van 'De Correspondent' de uitstap van de Tweede Kamerverkiezingen.

"Voor zover die tijd er ooit was, uiteraard. Hoe dan ook kan ik me voorstellen dat de schrik je om het hart slaat als je tot je laat doordringen hoe complex de wereld is, hoeveel onzekerheden en kwetsbaarheden er zijn. Onder de

verkiezingsuitslag ligt een onbeholpen schreeuw van mensen die het niet meer aankunnen. Met dit gevoel hadden ze natuurlijk ook op andere, wel democratische en grondwettelijke partijen kunnen stemmen. Maar kennelijk slagen die partijen er onvoldoende in om mensen gerust te stellen en een perspectief te bieden. De grootste vraag voor de politiek van dit moment is hoe je het eerlijke verhaal vertelt en de zaken niet te simpel voorstelt, vergezeld van een wereldbeeld waarin dingen veranderen maar nog steeds mooi zijn. Om een voorbeeld te noemen: minder vliegen, minder vlees eten, ik ben ervan overtuigd dat dit nodig is, maar dat betekent niet dat je geen leuke vakanties meer kunt hebben en niet meer lekker kunt eten. Het leven hoeft niet vreugdeloos te worden, het kan juist beter worden. Kijk naar Rivier, een operatie die de waterveiligheid moest vergroten maar tegelijk voor prachtige landschappen heeft gezorgd."

Komen morele kwesties voldoende aan bod in het publieke debat?

"Bij bijna alle beslissingen die de overheid moet nemen, botsen verschillende waarden op elkaar. Natuurlijk heb je recht op wonen, privacy en gezondheid, vrijheid en veiligheid, noem maar op. Voor mij is de essentie van het politieke ambacht dat je met elkaar uitvindt welke waarden wanneer en waarom de doorslag moeten geven. Helaas gebeurt dit veel te weinig. Het is dus hartstikke zonde dat waterprofessionals beschroomd zijn om te laten zien dat zij niet alleen technische kennis hebben, maar ook diep nadenken over waarden. Natuurlijk is het uiteindelijk aan de politiek om te beslissen, maar de watersector mag zich moreel best wat actiever opstellen. Vertel bestuurders en politici welke waarden in het waterdomein in het geding zijn en welke vervolgsenario's denkbaar zijn. Kortom: waterwereld, wees trots op wat jullie doen en draag dit met meer verve uit. >